

Katarzyna Osior-Szot*

 <https://orcid.org/0000-0003-2417-8746>

TYPY SEMANTYCZNE TRÓJEK ASPEKTOWYCH WSTĘPNE ROZPOZNANIE¹

SEMANTIC TYPES OF ASPECTUAL TRIPLETS. AN INTRODUCTION

This paper poses a question about the secondary imperfective verb (e.g. *stwarzać* according to aspectual triplet *tworzyć – stworzyć – stwarzać*) in the Slavic system of aspect: why it didn't disappear completely, what is the function of this type of structure now and are there any semantic similarities between aspectual triplets (and if so, what are the types of similarities).

Keywords: Slavic aspect, aspectual triplets, Aktionsart, prefix analysis, semantic types

Słowa kluczowe: aspekt słowiański, trójki aspektowe, aktionsart, analiza prefiksalna, typy semantyczne

1. W artykule przedmiotem naszego zainteresowania staną się trójki aspektowe. Są to takie kombinacje odpowiedników aspektowych, w których jednemu czasownikowi dokonanemu odpowiadają dwa czasowniki niedokonane, co tworzy układ: czasownik rdzenny niedokonany (simplicjum) – czasownik prefiksalny dokonany – czasownik wtórnie sufigowany niedokonany (np. *tworzyć – stworzyć – stwarzać*). Zaczniemy jednak od definicji pary aspektowej, którą przyjmujemy według założeń Jurija Masłowa [1984]. Za warunek istnienia pary aspektowej uznajemy zatem zdolność czasownika niedokonanego do wyrażania

* Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki, Instytut Języka Polskiego, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa; e-mail: katarzyna.osior@student.uw.edu.pl.

¹ Badania dotyczące trójek aspektowych prowadzę w ramach projektu „Rozwój polskiego systemu aspektowego w ostatnich 250 latach na tle sąsiednich języków słowiańskich” finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (zgodnie z umową nr UMO-2016/23/G/HS2/00922; kierownik projektu: dr hab. Marek Łaziński, prof. UW; strona internetowa: <http://www.diaspol.uw.edu.pl/>).

wielokrotności zdarzeń oznaczanych czasownikiem dokonanym. Podane znaczenie iteratywne aspektu niedokonanego Masłow nazywa trywialnym² (podstawowym), podobnie jak zdolność czasownika niedokonanego do oznaczania tego samego co czasownik dokonany, tyle że w *praesens historicum*. Cechy definicyjne pary aspektowej, oparte na kryteriach związanych ze znaczeniem trywialnym, można skutecznie sprawdzić za pomocą poniższych testów.

(1) Iteratywność:

Czesław zawsze pisze krótkie wiadomości.

Czesław napisał krótką wiadomość.

(2) *Praesens historicum*:

Czesław siada na kanapie i pisze krótką wiadomość do kolegi.

Czesław usiadł na kanapie i napisał krótką wiadomość do kolegi.

Za parę aspektową nie uznajemy takiej relacji, w której dochodzi do przekształceń leksykalno-słotwórczych zmieniających znacznie semantykę czasownika, a co za tym idzie – uniemożliwiających wymianę członu dokonanego na niedokonany (np. *писаć* – *переписать* ‘napisać to samo powtórnie’).

(3) Brak relacji pary aspektowej:

Czesław zawsze pisze krótkie wiadomości.

Czesław przepisał krótką wiadomość.

Wyraźna w opozycjach aspektowych jest także kategoria teliczności [Piernikarski, 1969; Laskowski, 1998]. Najbardziej klarowne pary aspektowe (np. *писаć* – *написать*) rzeczywiście ujawniają zmianę stanu polegającą na stopniowym osiągnięciu celu, lecz takie kryterium mogą spełniać także opozycje niebędące parami (por. np. *szukać* – *znaleźć*).

2. Obecność imperfektiwum sufigowanego – trzeciego członu – stanowi odzwierciedlenie procesu kształtowania się kategorii aspektu w językach słowiańskich. Wtórny czasownik niedokonany pozwalał na ukonkretnienie rodzaju akcji, a także wpływał na ustabilizowanie się relacji pary aspektowej między rdzennym czasownikiem niedokonanym a czasownikiem dokonanym. Kolejny etap rozwojowy kategorii polegał na przejmowaniu znaczenia i funkcji (telicznej lub iteratywnej) wtórnego imperfektiwum przez rdzenny czasownik niedokonany, co z kolei sprawiało, że trzeci człon stawał się niepotrzebny, a w konsekwencji – zanikał (np. *robić* – *зробить* – **зрabiаć*). Inną możliwością było odsunięcie

² Warto zauważyć, że znaczenie „trywialne” ma w tym kontekście charakter terminu opracowanego przez Masłowa i powszechnie stosowanego w pracach aspektologicznych. Nie należy łączyć go ze znaczeniem ogólnym przymiotnika *trywialny*, mającego jednoznaczne zabarwienie pejoratywne (za WSJP PWN: ‘odstający od norm kulturalnych obowiązujących w społeczeństwie, pozbawiony subtelności, delikatności; niewybredny, ordynarny, prostacki, wulgarny’).

się simplicjum (jako odrębnego znaczeniowo) od pary czasownika dokonanego i wtórnego niedokonanego (por. dzisiejszą relację *pisać – przepisać*, która nie nosi znamion pary aspektowej, lecz kiedyś stanowiła najprawdopodobniej część trójki *pisać – przepisać – przepisywać* [Janda i in., 2013]).

Do usunięcia z relacji aspektowej wtórnie sufigowanego członu niedokonanego doszło w większości przypadków, lecz nie we wszystkich. Co więcej, przykłady z leksyki współczesnej pokazują wciąż dużą produktywność modelu trójkowego (np. *skanować – zeskanować – zeskanowywać*), możemy zatem wnioskować, że naddatek semantyczny stojący za tym członem pełni istotne funkcje komunikacyjne. Powstaje pytanie: „dlaczego wtórne imperfektiwum przydaje się użytkownikom języka i na czym polega ów naddatek semantyczny?”. Odpowiedź spróbujemy znaleźć w semantyce tych prefiksów, które w największym stopniu tworzą elementy trójek aspektowych.

3. Podstawą analizy i źródłem przykładów będzie baza 664 trójek aspektowych, stanowiąca część większej bazy przygotowywanej na potrzeby projektu badawczego „Rozwój polskiego systemu aspektowego w ostatnich 250 latach na tle sąsiednich języków słowiańskich”³. Aby możliwa była wiarygodna ocena frekwencji i produktywności prefiksów, porównamy wspomnianą bazę z listą par aspektowych (rozumianych jako zestawienia rdzennych czasowników niedokonanych i sufigowanych czasowników dokonanych) zawartych w *Wielkim słowniku polsko-angielskim PWN-Oxford* [WSPA]⁴. Pary te to układy trojakięgo rodzaju: 1) czasownik rdzenny niedokonany oraz prefigowany dokonany, np. *pi-sać – napisać*; 2) czasownik dokonany oraz sufigowany czasownik niedokonany, np. *dopisać – dopisywać*, 3) czasownik niedokonany i czasownik dokonany z sufiksem *-ną-*, np. *stukać – stuknąć*.

W trójkach zgromadzonych w bazie analizowanej w tym artykule wtórne imperfektiwa mają różne źródła: niekiedy znajdują się w WSPA, lecz częściej pochodzą z innych słowników (por. przypis 2), Narodowego Korpusu Języka

³ Podstawą źródłową głównej bazy są przede wszystkim słowniki: *Słownik języka polskiego* pod redakcją Jana Karłowicza, Adama Kryńskiego i Władysława Niedźwiedzkiego (tzw. słownik warszawski [SW]), *Inny słownik języka polskiego* pod redakcją Mirosława Bańki [ISJP], *Uniwersalny słownik języka polskiego* pod redakcją Stanisława Dubisza [USJP], *Słownik gramatyczny języka polskiego* Zygmunta Saloniego, Marcina Wolińskiego, Roberta Wołosza, Włodzimierza Gruszczyńskiego i Danuty Skowrońskiej [SGJP], *Wielki słownik polsko-angielski PWN-Oxford* [WSPA]. Duża część materiału to dane wyekscerpowane z Narodowego Korpusu Języka Polskiego [NKJP]. Poświadczenia wtórnych imperfektiwów pochodzą także z internetu oraz innych źródeł (prasa, telewizja itp.).

⁴ Lista została opisana w artykule Marka Łazińskiego [2011].

Polskiego [NKJP] i zasobów internetowych. Baza zawiera także czasowniki rzadkie – zarówno te nienotowane w słownikach, ale poświadczane przez konteksty w internecie (np. *wygramolać się*), jak i te znikające już z uzusu (np. *przeczytywać*, notowane jeszcze w *Słowniku języka polskiego* Witolda Doroszewskiego). Usunięte zostały natomiast trójki notowane w starszych źródłach, takich jak na przykład słownik warszawski.

Czasowniki dokonane tworzone są od simplicjów niedokonanych za pomocą różnych prefiksów, które pozostają częścią trzecich członów trójki – sufigowanych wtórnych imperfektywów. Przedrostki odpowiedników dokonanych nie są znaczeniowo puste⁵. Systemowe znaczenie przedrostka (np. znaczenie lokalne ‘od góry’ w morfemie *na-*) dopasowuje się częściowo do znaczenia leksykalnego simplicjum (np. *pisać* ‘stawić litery na papierze’). Przedrostki zgromadzone w tabeli różnią się stopniem takiego dopasowania. Nie widać go już w najczęstszym przedrostku czysto aspektowym *z-/ze-/s-/ś-*.

Spójrzmy na dane dotyczące liczebności przedrostków tworzących odpowiedniki dokonane czasowników w WSPA i bazie trójek. Chcemy na tej podstawie sprawdzić, które przedrostki z członów dokonanych powtarzają się najczęściej w derywowanych wtórnych odpowiednikach niedokonanych.

TABELA 1. Liczebność i stosunek procentowy poszczególnych prefiksów w parach aspektowych (WSPA) oraz trójkach aspektowych

WSPA			Trójki aspektowe			
a	b	c	d	e	f	g
Prefiks	Liczebność	% w zbiorze	Prefiks	Liczebność	% w zbiorze	% trójek z danym prefiksem w odniesieniu do zbioru par
<i>z-/ze-/s-/ś-</i>	756	40,15%	<i>z-/ze-/s-/ś-</i>	195	29,37%	25,79%
<i>za-</i>	355	18,85%	<i>za-</i>	174	26,21%	49,01%
<i>wy-</i>	223	11,84%	<i>wy-</i>	115	17,32%	51,57%
<i>po-</i>	172	9,13%	<i>po-</i>	46	6,93%	26,74%
<i>u-</i>	164	8,71%	<i>u-</i>	53	7,98%	32,32%
<i>o-/ob(e)-</i>	80	4,25%	<i>o-/ob(e)-</i>	26	3,92%	32,50%
<i>na-</i>	61	3,24%	<i>na-</i>	22	3,31%	36,07%
<i>prze-</i>	28	1,49%	<i>prze-</i>	17	2,56%	60,71%
<i>roz-/roze-</i>	13	0,69%	<i>roz-/roze-</i>	8	1,20%	61,54%
<i>w-</i>	10	0,53%	<i>w-</i>	1	0,15%	10,00%
<i>od-</i>	10	0,53%	<i>od-</i>	0	0,00%	0,00%
<i>przy-</i>	5	0,27%	<i>przy-</i>	3	0,45%	60,00%

⁵ Dyskusja na ten temat trwa [por. Janda i in., 2013].

WSPA			Trójki aspektowe			
a	b	c	d	e	f	g
Prefiks	Liczebność	% w zbiorze	Prefiks	Liczebność	% w zbiorze	% trójek z danym prefiksem w odniesieniu do zbioru par
<i>pod-</i>	4	0,21%	<i>pod-</i>	2	0,30%	50,00%
<i>wz-</i>	2	0,11%	<i>wz-</i>	2	0,30%	100,00%
<i>do-</i>	0	0,00%	<i>do-</i>	0	0,00%	0,00%
Suma	1883*		Suma	664		

* Podany zbiór zawiera także pary, które nie tworzą trójek aspektowych.

Próba trójek jest, zgodnie z prawami rozwoju kategorii aspektu, mniejsza w wartościach bezwzględnych, natomiast zauważalne stają się podobieństwa dotyczące frekwencji prefiksów. Zarówno w parach, jak i w trójkach możemy zaobserwować znaczny udział derywatów z przedrostkami *z-/ze-/s-/ś-*, które w największym stopniu utraciły specyficzne znaczenia leksykalne. Duża liczba ich wystąpień sprawia, że prawdopodobnie nie dostarczą nam one interesujących danych semantycznych. Trzeba zatem zwrócić się ku przedrostkom rzadszym, ale mającym frekwencję wyższą niż marginalna (przyjmijmy, że powyżej 1%) oraz wysoką produktywność.

W tym celu warto sprawdzić, jak rozkłada się podział prefiksów tylko w odniesieniu do tych par, które tworzą trójki aspektowe (tabela 1, kolumna g). Pomijamy prefiksy najbardziej zdeleksykalizowane (derywaty z *z-/ze-/s-/ś-*) oraz najrzadsze (derywaty z *wz-*, *pod-*, *przy-*, *w-*). W tabeli widać natomiast znaczącą produktywność trójkotwórczą prefiksów *prze-*, *wy-*, *za-* oraz *roz-/roze-* (choć w przypadku ostatniego formantu musimy pamiętać o jego niewielkiej frekwencji w próbie).

Kolejnym etapem analizy będzie uszeregowanie wtórnych imperfektywów według typu przedrostków, które je utworzyły, i sprawdzenie, w jaki sposób widoczny jest w nich naddatek semantyczny tkwiący w prefiksach o największej frekwencji i produktywności w zbiorze trójek.

4. W analizie semantycznej trójek aspektowych kluczową rolę odgrywać będzie pojęcie aktionsartu, czyli rodzaju akcji, wprowadzone przez Sigurda Agrella [1918]. Agrellowska klasyfikacja rodzajów akcji opiera się na założeniu, że prefiksy nie tylko konstytuują opozycję aspektową, lecz także odpowiednio konkretyzują i profilują znaczenia. Do semantyki przedrostków odwołuje się także klasyfikacja Henryka Wróbla w *Gramatyce współczesnego języka polskiego* [Wróbel, 1998], choć ta propozycja jest bardziej rozbudowana i tylko w części

przystająca do aktionsartów. Źródłem pomocnym w badaniu znaczeń przedrostków jest również praca Witolda Śmiecha [1986], jednak w naszych rozważaniach oprzemy się przede wszystkim na klasyfikacji Agrella.

Zajmiemy się czterema przedrostkami wybranymi z powodu ich dużej frekwencji lub wysokiej produktywności w tworzeniu trójek aspektowych: *za-*, *wy-*, *prze-* i *roz-/roze-*.

Z przedrostkiem *za-* wiąże się według Agrella pięć rodzajów akcji:

- 1) transkursywna (wskazanie ruchu, który umożliwia dotarcie do celu),
- 2) inchoatywna/ingresywna (uwydatnienie momentalnego początku i krótkiego trwania akcji),
- 3) momentalna,
- 4) duratywna (wskazanie na rozciągnięcie akcji w czasie),
- 5) definitywna (wskazanie na rezultat akcji duratywnej).

W bazie trójek znajdują się 174 wtórne imperfektiwa z prefiksem *za-*, przy czym zdecydowana większość z nich odnosi się do **inchoatywności/ingresywności** (np. *zaadaptowywać*, *zaaklimatyzowywać*, *zaangażowywać*, *zaaresztowywać*, *zaatakowywać*, *zabarykadowywać*, *zachorowywać*, *zachmurzać*, *zacumowywać*, *zafascynowywać*, *zagipsowywać*, *zalegalizowywać*, *zaimponowywać*, *zainicjowywać*, *zakielkować*, *zamieszkiwać*, *zapamiętywać*, *zaprenumerować*, *zarejestrowywać*). Występuje również, choć mniej liczna, grupa czasowników akcji **transkursywnych** w znaczeniu przenośnym doprowadzenia akcji do zaawansowanego etapu (np. *zadręczać*, *zafalszowywać*, *zagładzać*, *zakańczać*, *zaobserwować*). W zbiorze znajdujemy czasowniki powiązane zarówno ze sferą mentalną (np. *zafascynować*, *zainicjować*, *zadręczać*), jak i z konkretnymi czynnościami skierowanymi na wytworzenie czegoś. Warta zauważenia jest leksyka związana z pracami budowlanymi, derywowana od nazwy narzędzia lub materiału (np. *zagipsować*, *zakitować*, *zaklajstrowywać*, *zaszpachlowywać*). Istotnym jej aspektem jest znaczenie **rezultatywne**: wskazanie na pokrycie jakiejś powierzchni i uzupełnienie braku (np. *zabalsamować*, *zabandażować*, *zacerować*, *zadręczać*). Wśród wtórnych imperfektywów na *za-* znajdziemy też takie, które wyrażają **momentalność** akcji (np. *zaaplikować*, *zaczernieniać się*, *zahamować*, *zainfekować*, *zakrzuszać się*, *zadławiać się*, *zamordować*), jednak wydaje się, że mogą one być interpretowane w obrębie większej grupy czasowników inchoatywnych. Zwróćmy również uwagę na obecność leksyki powiązanej z procesami fizjologicznymi – świetnie oddającymi założenia tego aktionsartu, bo nagłymi, intensywnymi, często chwilowymi.

Prefiks **wy-** oznacza następujące rodzaje akcji:

- 1) efektywne (kończące się rezultatami o wysokiej jakości);
- 2) akuratywne (Agrell wspomina o „doskonałości ilościowej”, Wróbel wskazuje na „maksymalny stopień nasycenia akcją podstawową”);
- 3) intensywne (dotyczące gruntownych i trwałych rezultatów; u Wróbla podobną funkcję pełni postać konatywno-perduratywna, wskazująca dodatkowo na wyraźny akt woli i wysiłek wykonawcy czynności).

Efektywność akcji jest dobrze widoczna w trójkach aspektowych. Właściwie niemal wszystkie wtórne imperfektiwa na **wy-** wyrażają to znaczenie (np. *wyasygnowywać, wybudowywać, wybulać, wyburzać, wycieniowywać, wyćwiczać, wyczyszczać, wyegzekwowywać, wyidealizowywać, wykreowywać, wylądowywać, wyleczać, wyremontowywać, wyselekcjonowywać, wytrenowywać, wytresowywać*).

Pojedyncze przykłady pokazują **akuratywność** (np. *wychłostywać, wymasowywać, wypolerowywać*) i **konatywność akcji** (np. *wygramolać się, wykrzesywać*). Dużą grupę stanowią za to czasowniki, które za Wróblem moglibyśmy opisać jako oznaczające wytworzenie przedmiotu za pomocą akcji podstawy słowotwórczej (np. *wyASFaltowywać, wybrukowywać, wydziergić, wyhaftować, wykaliграфowywać, wykrochmalać, wymodelować, wymurować, wypielać, wyrzeźbiać, wytapetowywać, wytatuować, wywróżyć*). Zauważmy, że leksyka ta przypomina nieco grupę „budowlaną” tworzoną przez prefiks **za-**, powiązaną z konkretnym znaczeniem pokrycia powierzchni. Być może zatem produktywność trójkotwórcza rośnie wraz z większym powiązaniem z czynnościami fizycznymi, konkretnymi, a także związanymi ze stylem życia oraz potrzebami bytowymi współczesnego użytkownika polszczyzny. Odnotujmy również niewielką grupę czasowników wskazujących na zużycie przedmiotu wskutek akcji (np. *wychłęptywać, wyrzeźbiać, wyeksploatować*) oraz czasowniki wskazujące kierunek akcji (dosłownie lub metaforycznie) od wewnątrz na zewnątrz (np. *wyartykułowywać, wyabstrahowywać, wyeliminować*). Nie ulega jednak wątpliwości zdecydowana tendencja do wskazywania na efekt, wspólna zresztą dla pozostałych podgrup.

Prefiksy **prze-** i **roz-/roze-** mają w zbiorze trójek o wiele mniejszą frekwencję niż **za-** i **wy-**, jednak budzą zainteresowanie ze względu na to, jak wiele z dwójek utworzonych za ich pomocą przechodzi w trójki.

Agrell wskazuje, że przedrostek **prze-** wyraża trzy aktionsarty:

- 1) perduratywny (uwydatnienie przebiegu akcji i zaznaczenie początku oraz końca),
- 2) perkursywny (podobny do perduratywnego, ale dotyczący ruchu),
- 3) intensywny.

Znajduje to odzwierciedlenie w zbiorze wtórnych imperfektywów na *prze-*. **Perduratywność** widać na przykład w czasownikach *przeoczytywać, przeegzaminowywać, przekalkowywać, przenocowywać, przetestowywać, przesyłać, przewietrzać, przeżegnnywać, przezimowywać*. Inne rodzaje akcji uznać można za śladowe, zalicza do nich: czasowniki transformatywne (np. *przetrasponowywać*), czasowniki wyrażające słabą efektywność, a jednocześnie ukazujące kompletywność (np. *przewertować, przekartkować*) czy Agrellowskie akcje intensywne lub nawet zbyt intensywne (np. *przestraszać, przetrzebiać*).

W przypadku prefiksu *roz-/roze-* kluczowy rodzaj akcji to akcja **augmentatywna** (rezultat wzrastający od niepozornego początku do efektywnego końca), u Wróbla nazywana ewolutywną. Potwierdzają to przykłady nielicznych wtórnych imperfektywów zbudowanych przez ten przedrostek, na przykład: *rozdrażniać, rozpruwać, roztrwaniać, roztapiać*. Wróbel wskazuje także osobno na akcje anulatywne (likwidacja rezultatu – np. *rozparcelowywać*), jednak cały zbiór czasowników niedokonanych na *roz-/roze-* jest spójny i ukazuje rezultatywność.

W zbiorze badanych wtórnych imperfektywów z trójek aspektowych zauważyliśmy znaczną przewagę liczebną czasowników inchoatywnych/ingresywnych, efektywnych i perduratywnych. W związku z tym na podstawie analizy prefiksów o największej frekwencji i/lub produktywności możemy stwierdzić, że **żywotność** (zarówno obecność we współczesnym leksykonie, jak i niedawne wytworzenie się) **wtórnych imperfektywów w trójkach aspektowych związana jest z tym, jak skutecznie potrafią one określić dynamikę i rezultat akcji**. Być może trójki aspektowe są nadal potrzebne użytkownikom języka wtedy, gdy dynamika ta okazuje się zawikłana, a rezultat niepewny, nie do końca osiągnięty, rozciągnięty w czasie (co w naturalny sposób pozostaje sprzężone z aspektem niedokonanym). Wniosek taki czynimy jednak na podstawie analizy semantyki wpływającej z prefiksu, nie skupiając się zanadto na konstruowaniu pól semantycznych czy ustaleniu daty pierwszego wystąpienia danej trójki, co z pewnością należałoby włączyć do rozważań.

5. Nasze rozważania zakończmy zarysowaniem perspektyw badawczych. Analiza zgromadzonego materiału mogłaby zostać rozwinięta na podstawie metod kognitywnych, a dokładniej – sprzężonych z prefiksami schematów wyobrażeniowych [por. Przybylska, 2006]. Interesujące będzie także śledzenie produktywności przedrostków w odniesieniu do osi czasu, zwłaszcza gdy chodzi o leksykę współczesną i wystąpienia poświadczone w internecie, stanowiące ślad komunikacji potocznej, spontanicznej. Warto także pogłębić (w korespondencji do wniosków

wynikających z analizy prefiksów) próbę ułożenia trójek pod względem klas znaczeniowych, wychodząc poza refleksję nad występowaniem danych aktionsartów. Obiecujące wydaje się szukanie pól semantycznych i podobieństw stylistycznych. Wstępne spojrzenie na bazę trójek pozwala zauważyć duże grupy czasowników związanych z ruchem czy zmianą stanu, co pozostaje w bezpośrednim związku z telicznością aspektu i nie dziwi nas. Ciekawym tropem mogą natomiast okazać się grupy mniej oczywiste, powiązane na przykład ze sferą fizjologiczną i zmysłową, umiejętnościami specjalistycznymi/branżowymi, zdolnościami manualnymi czy oceną. Trójki złożone z neologizmów odnoszą się często do zmian kulturowych i technologicznych (por. *skanować* – *zeskanować* – *zeskanowywać*), co również warto byłoby zebrać, właściwie usystematyzować i przeanalizować. Wskazane procedury badawcze mogłyby pozwolić na sformułowanie zasad rządzących produktywnością trójkotwórczą we współczesnej polszczyźnie.

ROZWIĄZANIA SKRÓTÓW

- ISJP – BAŃKO Mirosław, red., 2000, *Inny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- NKJP – *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, www.nkjp.pl (dostęp: 1.03.2019).
- SGJP – SALONI Zygmunt, WOLIŃSKI Marcin, WOŁOSZ Robert, GRUSZCZYŃSKI Włodzimierz, SKOWROŃSKA Danuta, *Słownik gramatyczny języka polskiego*, www.sgjp.pl (dostęp: 1.03.2019).
- SW – KARŁOWICZ Jan, KRYŃSKI Adam, NIEDŹWIEDZKI Władysław, red., 1900–1927, *Słownik języka polskiego*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- USJP – DUBISZ Stanisław, red., 2003, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- WSJP – DUBISZ Stanisław, red., 2018, *Wielki słownik języka polskiego PWN*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- WSPA – LINDE-USIEKNIIEWICZ Jadwiga, red., 2004, *Wielki słownik polsko-angielski PWN-Oxford*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

BIBLIOGRAFIA

- AGRELL Sigurd, 1918, *Przedrostki postaciowe czasowników polskich*, Akademia Umiejętności, Kraków.

- JANDA Laura A., ENDRESEN Anna, KUZNETSOVA Julia, LYASHEVSKAYA Olga, MAKAROVA Anastasia, NESSET Tore, SOKOLOVA Svetlana, 2013, *Why Russian Aspectual Prefixes Aren't Empty: Prefixes as Verb Classifiers*, Slavica Publishers, Bloomington.
- LASKOWSKI Roman, 1998, *Kategorie werbalne. Aspekt*, w: R. Grzegorzczkowska, R. Laskowski, H. Wróbel, red., *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, t. 1–2, s. 157–171.
- ŁAZIŃSKI Marek, 2011, *Polish aspectual prefixes, their order and functions: A study based on the National Corpus of Polish*, „WORD Structure”, t. 4(2), s. 231–243.
- MASŁOW Jurij, 1984, *Wozniknowienie kategorii sowierszennowol/niesowierszennowo wida*, w: J. Masłow, *Oczerki po aspektologii*, Izd-wo Leningradskowo uniwersiteta, Leningrad, s. 102–110.
- PIERNIKARSKI Cezar, 1969, *Typy opozycji aspektowych czasownika polskiego na tle słowiańskim*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- PRZYBYLSKA Renata, 2006, *Schematy wyobrazeniowe a semantyka polskich prefiksów czasownikowych do-, od-, prze-, roz-, u-*, Wydawnictwo Universitas, Kraków.
- ŚMIECH Witold, 1986, *Derywacja prefiksalna czasowników polskich*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- WRÓBEL Henryk, 1998, *Schemat klasyfikacji czasowników odczasownikowych. Derywaty semantyczne. Derywaty aspektowe*, w: R. Grzegorzczkowska, R. Laskowski, H. Wróbel, red., *Gramatyka współczesnego języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, t. 1–2, s. 542–568.

Katarzyna Osior-Szot

TYPY SEMANTYCZNE TRÓJEK ASPEKTOWYCH. WSTĘPNE ROZPOZNANIE

Streszczenie

Jednym z istotnych etapów rozwoju aspektu słowiańskiego było wyodrębnienie się trójek aspektowych w następującym układzie chronologicznym: czasownik niedokonany (simplicium) – perfektiwum prefiksalne (pozwalające na skonkretyzowanie rodzaju akcji) – wtórne imperfektiwum sufiksalne, tak jak w przykładzie *robić – zrobić – *zrabiać*. Następny krok rozwojowy to zanik wtórnego czasownika niedokonanego (**zrabiać*), jednak nie w każdej trójce ten człon zanikł. W artykule postawiono pytania o to, dlaczego wtórne imperfektiwum nie uległo całkowitej redukcji i jaką funkcję pełni obecnie, a także czy pod względem znaczeniowym trójki wykazują podobień-

stwa (a jeśli tak, to jakie). Aby to zbadać, zanalizowano zbiór 664 trójek aspektowych, których trzecie człony (wtórne imperfektiwa) podzielono według prefiksów i określono na tej podstawie typy semantyczne trójek. Wskazano także na możliwe dalsze kroki badawcze.

SEMANTIC TYPES OF ASPECTUAL TRIPLETS. AN INTRODUCTION

Summary

In the evolution of the Slavic aspect one of the significant stages was the separation of aspectual triplets in the following chronological order: simplex imperfective – prefixed Natural Perfective (which allows clarification of a type of action) – secondary imperfective derived via suffixation (e.g. *robić – zrobić – *zrabiać*). The next step of Slavic aspect' development was the disappearance of the secondary imperfective verb (**zrabiać*), but not in every triplet.

This paper poses a question about the secondary imperfective verb: why it didn't become completely obsolete, what is a function of this type of structure now and are there any semantic similarities between aspectual triplets (and if so, what are the types of similarities). To explore this, the base of 664 aspectual triplets was analysed. The secondary imperfectives were divided by prefixes and on this basis the semantic types of triplets were defined. Further research possibilities were also indicated in the paper.